

A Kr. u. 2. századra datálható annak az igen különös görög műnek a keletkezése, amelynek fordítását folytatásokban kezdi most közzétenni az *Ókor*. Az eredetiből csak két papirusztöredék került elő a 20. században, fennmaradt viszont egy minden valószínűség szerint a 4. században keletkezett latin fordítás, Lucius Septimius munkája (akiről különben nem sokat lehet tudni). Az eredetiben is fennmaradt részek alapján megállapítható, hogy Septimius tartalmilag hű fordításra törekedett ugyan, de saját szövegét sokkal magasabb stílári szintre emelte, mint amilyen a meglehetősen igénytelen görög munkáé volt. A római történetírás akkoriban különösen nagy tekintélynek örvendő képviselője, Sallustius volt a fordító mintaképe.

A szöveg a krétai Diktüsz beszámolója a trójai háborúról, amelyben állítása szerint személyesen is részt vett. Természetesen hamisítványról van szó, de az a keretfikció, amely az ókori olvasóknak előljáróban elmagyarázta, miként lehetséges, hogy a szemtanú feljegyzései hosszú évszázadokon át ismeretlenül maradtak, az ókori irodalmi hamisítások teljes eszköztárát mozgósította a legmagasabb színvonalon. Talán ennek köszönhető, hogy egész korok tudták hiteles történelmi forrásként elfogadni. A modern kiadásokban általában két változatban is szerepel a kézirat előkerülésének története, egyrészt Septimius, a latin fordító „Levelében”, másrészt egy „Előszóban”. A két változat sok tekintetben ellentmond egymásnak, és a kéziratokban nem fordulnak elő együtt. Úgy látszik, az „Előszó” latin szövege nem Septimius alkotása, ő a kézirat eredetét saját fordításában kissé átalakította, és a „Levelében” mesélte el. Később valaki más fordíthatta le a görög szöveg előszavát, mégpedig úgy, hogy az eredeti stílári színvonalának pontosabban megfeleltethető latint hozott létre; az új latin „Előszó” helyettesíteni volt hivatott a „Leveler”. A jelen magyar fordításban, amely a latin Dictys átültetése, ezért csak a „Level” szerepel, de hogy Septimius apró, ám jelentőségelteljes változtatásai a keretfikcióban mégis megfigyelhetők legyenek, ide az előszóba mégis beiktatom az „Előszó” fordítását is:

„Dictys, aki Cretáról, Gnosus városából származott, ugyanakkor élt, mint az Atridák. Járatos volt a föníciai nyelvben és írásban, amit Cadmus hozott be Achaiába. Társa volt Idomeneusnak, Deucalion fiának és a Molustól származó Merionesnek, akik seregek élén jöttek Ilión ellen; ők bízták meg, hogy megírja a trójai háború évkönyveit. Így tehát az egész háborúról kilenc tekerceset írt hársfaháncsra föníciai betűkkel. Mikor idősebb korában visszatért Cretára, meghagyta, hogy ezeket vele együtt temessék el. Parancsának megfelelően egy kis ónozott ládába tették az említett hársfatekerceseket, és a sírjába rejtették. De az idő múltával, Nero uralkodásának tizenharmadik évében földrengés volt Gnosus városában, és ez többek között Dictys sírját is feltárta, úgyhogy az arra járók észrevehették a ládikót. Így aztán amikor pásztrok mentek el mellette és meglátták, kincznek vélték és kivették a sírból. És amikor kinyitották, számukra ismer-

Krétai Dictys: Trójai napló

L. SEPTIMIUS LEVELE

Kedves Q. Aradius Rufinus! Ezt a trójai háborúról szóló naplót a cretai Dictys¹ írta, aki ebben a hadjáratban Idomeneusszal² vett részt. A föníciai ábécét használta, amelyet Cadmus és Agenor³ akkoriban terjesztett el Görögországszerte. Amikor aztán sok száz évvel később Gnosus, a cretai királyság egykori székhelye közelében sírja a régiségtől beomlott, az arra járó pásztrok az egyéb törmelék között történetesen egy ónnal ügyesen leforrasztott ládikóra bukkantak, és mivel kincznek vélték, nyomban felbontották. De nem arany vagy más drágaság, hanem hársfa héjából készült tekercesek kerültek napvilágra. Miután reményük füstbe ment, elvitték a leletet Praxishoz, mert az ő földjén volt a sír. Ő átírta a szöveget atticai betűkkel (a nyelv ugyanis eleve görög volt) és felajánlotta Nerónak, a római császárnak, amiért is igen bőséges jutalomban részesült. Mikor a könyvecskék véletlenül a mi kezünkbe kerültek, akik az igaz történelemre sóvárgunk, elfogott bennünket a vágy, hogy latinul is elmondjuk ezeket a dolgokat úgy, ahogy voltak: nem annyira tehetségünkben bízva, mint inkább, hogy tétlen lelkünk tunyaságát elűzzük. Az első öt könyvet tehát, amelyek a háború eseményeit s történéseit tartalmazzák, azonos terjedelemben őriztük meg, a többit azonban a görögök hazatéréséről egy könyvbe vontuk össze, és így juttattuk el hozzád. Te, Rufinusom, illő jóindulattal tekints vállalkozásomra, és Dictys olvasásával...

ELSŐ KÖNYV

1. Az összes király, aki Iuppiter fiának, Minosnak volt a dédunokája, és Görögországban uralkodott, Cretára gyűlt össze, hogy Atreus vagyonát felosztásuk egymás között. Atreus, Minos sarja ugyanis végrendeletében meghagyta, hogy ami aranya, ezüstje, jószága csak van, azt egyenlően osszák szét a lányaitól született unokái között – kivéve a városok és földek feletti hatalmat, mert azt elkülönítette Idomeneus és Meriones számára. Idomeneus Deucalion fia volt, Meriones Molusé.

Eljöttek hát Clymena és Nauplius fiai, Palamedes és Oeax. Rajtuk kívül Menelaus, akit Plithenesnek szült Aeropá, és bátyja, Agamemnon is eljött, hogy az osztozásból kivegye a részét. (Volt egy nővérük is, Anaxabia, aki ekkoriban ment feleségül Nestorhoz.) De nem Plithenes fiaiként emlegették őket, noha azok voltak, hanem inkább Atreuséként. Ennek az volt az oka, hogy amikor Plithenes fiatalon meghalt anélkül, hogy kicsiny gyermekeire bármely dicső tett emlékét hagyta volna, Atreus magához vette és hercegeként nevelte fel őket, mert megszánta zsenge korukat.

Az örökség elosztásán mindenki hírnevéhez méltó pompával jelent meg. **2.** Mikor a dolognak híre ment, eljött hozzájuk Európa összes leszármazottja, akit ezen a szigeten nagy vallásos tisztelet övez, és szívélyes üdvözlés

retlen betűkkel írt hársfatekerceket találtak benne, s nyomban elvitték urukhoz, egy bizonyos Eupraxideshez. Az rájött, hogy mik ezek, és az iratokat Rutilius Rufusnak, a sziget akkori kormányzójának ajándékozta. Ő pedig, amit ajándékba kapott, magával Eupraxidesszel együtt továbbküldte Nerónak, mert úgy gondolta, hogy az iratok titokzatosabb dolgokat is tartalmazhatnak. Mikor tehát Nero megkapta őket, és észrevette, hogy az írás főnői, szakértőket hívatott. Mikor azok megjöttek, mindent elmagyaráztak. Mikor Nero megtudta, hogy ezek egy régen élt férfi emlékiratai, aki ott volt Trójánál, az egészet görög nyelvre fordíttatta, s így vált mindenki számára ismeretessé a trójai háború hitelesebb szövege. Eupraxidesnek ajándékokat és római polgárjogot adott, majd hazaküldte. Dictys évkönyveit pedig görög könyvtárban helyezte el. Az itt következő szöveg ezeket a feljegyzéseket fogja híven előadni.”

Az ókorban igen sok szerzőnél megragadható az a vágy, hogy a trójai háború történetéről leválasszák a költői feldolgozás túlzásait. Márpedig a történet szinte kizárólag eposzokból volt megismerhető. A legfontosabb eszköz a történetírói szemlélet számára is elfogadható tényanyag megszerzésére a racionalizálás volt. Ennek a Homérosz-olvasási eljárásnak legszélsőségesebb teljesítménye a Diktüsz-beszámoló, amely az egész trójai mondakört írta át a racionális, történetírói szemlélet alapján – igaz, nem vetve meg a hellenisztikus történetírás tragikus és regényesítő technikáit sem.

A krétai Diktüsz nevében fogalmazott beszámoló azonban nem az egyetlen ilyen jellegű vállalkozás volt. Mintegy a párjának tekinthető a fríg Dares szintén latinul fennmaradt munkája, amely azonban sokkal rövidebb, nyelvi szempontból sokkal kevésbé igényes, és valószínűleg később (a 6. században) keletkezett. Döntő különbség közöttük, hogy míg Diktüsz a görögök szempontjából meséli el az eseményeket, Dares a trójaiaké. A nyugati középkor tudvalevőleg nem ismerte a homéroszi eposzokat, viszont élenként érdeklődött a trójai háború története iránt. A legfontosabb forrás ez a két prózai feldolgozás volt. Míg a bizánci krónikaírók elsősorban a görögbarát Diktüszből dolgoztak, nyugaton Darest szerették jobban, és Dictyst (itt már kénytelen vagyok a latinos névalakot használni) csak kiegészítő forrásként lapozták fel. A két szövegnek rendkívüli hatása volt a középkor irodalmára, és sokszoros áttétellel még Magyarországot is elérte. Dares és Dictys alapján írta 30 000 soros, nagy jelentőségű lovagi eposzát a 12. században Benoît de Sainte More *Roman de Troie* címmel. A művet latin prózára ültette át Guido da Columna (1210k.–1287), és ezt a szöveget fordította magyarra *Hármas istóriája* harmadik részeként Haller János (1626–1697), a 17. századi magyar próza egyik legjelesebb képviselője.

után a templomba kísérték őket. Ott sok állatot leölve áldozatot mutattak be az ősi szertartás szerint, majd bőséges lakomát tálaltak, és nagy pompával megvendégelték őket. Ugyanez történt a következő napokon is. Görögország királyai, bár azt is örömmel fogadták, amit feltaláltak, de még nagyobb hatással volt rájuk a templom pompás szépsége és az épület gazdag díszítése: egyenként megtekintettek mindent, amit Sidonából Phoenix, Europa apja és a nemes asszonyok hoztak át egykor, s ami most a templom nagy ékességéül szolgált, és emlékezetükbe idézték az egyes tárgyak történetét.

3. Ugyanekkor Spartában a phrygiai Alexander, Priamus fia, Aeneas és más rokonai kíséretében a vendégbarátság jogán Menelaus házában szállt meg, és felettébb méltatlan tettet követett el. Beleszeretett Helenába, aki Görögország asszonyai közt a legsodálatosabb szépség volt, és kihasználva, hogy a király távol van, magával vitte a házából a feleségét és sok kincsét, sőt még Aethrát és Clymenát, Menelaus rokonait is, akik Helena környezetében éltek.

Mikor hírnök érkezett Cretára, és nyilvánoságra hozta mindazt, amit Alexander Menelaus háza ellen elkövetett, a szóbeszéd, ahogy az már ilyenkor lenni szokott, felnagyítva terjedt el az egész szigeten: „Megostromolták a királyi palotát!” „Feldúlták az országot!” – efféléket beszélt mindenki.

4. Mikor Menelaus mindezt megtudta, bár hitvesének elrablása is felkavarta a lelkét, még annál is jobban lesújtotta az a jogtalanság, amely fentebb említett nőrokonait érte. Palamedes viszont, mikor észrevette, hogy a királyt a harag és a méltatlankodás cselekvésképtelen kábulatba ejtette, előkészítette és minden szükségességgel felszerelve a vízre bocsátotta a hajókat. Azután néhány alkalmas vigasztaló szóval útnak indította a királyt, az örökségéből is behajózva annyit, amennyit az idő rövidege ilyen helyzetben megengedett. Így aztán kedvező széllel néhány napon belül Spartában voltak.

Eddigre már idesereglett Agamemnon, Nestor és mindenki, aki csak Pelops nemzetségéből Görögországban uralkodott, mert értesültek a történetekről. Mikor megtudták, hogy Menelaus megérkezett, mindannyian egybegyűltek. Noha a gaztett szörnyűsége azt követelte volna, hogy azonnal álljanak dühödt bosszút a jogtalanságért, a gyűlés mégis olyan határozatot hozott, hogy először elküldik Trójába Palamedest, Ulixest és Menelaust azal a megbízatással, hogy a jogtalanságot felpanaszolva követeljék vissza Helenát és mindazt, amit vele együtt elraboltak.

5. A követek néhány nap alatt Trójába értek, de Alexandert nem találták ott. Őt ugyanis, amikor fejvesztett sietséggel hajózott, Cyprusra sodorta a szél. Innen néhány hajóval Phoeniába ment, és a sidoniak királyát, aki őt baráttian fogadta, éjjel orvul megölte, és ugyanolyan mohósággal fosztotta ki egész házát, mint Lacedaemonában. A királyi pompa minden ragyogó ékességét gazul elrabolta, és a hajókra vitette. Viszont akik a fosztogatásból ép bőrrel – bár uruk vesztét siratva – megmenekültek, jajveszékélésükkel csödületet keltettek, mire az egész nép a palotához tódult. Onnan sebtében felfegyverkezve a hajókhoz mentek, mert Alexander, miután elrabolta, amire vágyott, most már iparkodott hajóra szállni. Ádáz csata kerekedett közöttük, melyben mindkét részről nagyon sokan estek el, mert az egyik fél eltökélte, hogy megbosszulja királyja halálát, a másik minden erejével küzdött, nehogy elveszítse a már megszerzett zsákmányt. A trójaiak két hajója leégett, de a többi kemény védekezéssel sikerült megmenteniük. Mikor aztán az ellenség a harctól kifáradt, elhajóztak.

6. Trójában ezalatt Palamedes, a követek egyike, akinek a tanácsa akkoriban a legtöbbet érte mind békés, mind háborús ügyekben, Priamus elé járult. Gyűlést hívtak össze, és ott panaszt emelt Alexander jogsértése miatt, kifejtve, hogy ez a kölcsönös vendégbarátság sárba tiprása, majd arra figyelmeztetett, hogy ez az ügy mekkora ellenségeskedést szíthat a két ország között, közbevetőleg felidézve Ilus és Pelops, valamint mások viszálykodásait, akik

hasonló okokból elmentek egészen a népirtásig. Végül a háborúval járó nehézségeket és ezzel szemben a béke áldásait ecsetelte, majd azt mondta, jól tudja, hogy egy ilyen kegyetlen gaztett minden halandót felháborít, és hogy ezért a jogsértés elkövetői mindenkitől elhagyatva fognak istentelenségükért megbűnhődni.

Bár még más is akart mondani, Priamus a beszéd közepén félbeszakítva így szólt:

– Kérlek, Palamedes, lassabban a testtel! Mert méltánytalanak tűnik számomra távollétében gyanúsítani valakit, amikor nagyon is könnyen előfordulhat, hogy ha személyesen védekezhet, tisztázza magát a felhozott vádak alól.

Még más efféléket is odavetett, azzal elhalasztotta az ügyet Alexander érkezéséig. Láttá ugyanis, hogy Palamedes beszéde mennyire hatott a gyűlés minden résztvevőjére, hogy némán bár, de arkifejezésükkel mégis mennyire elítélik az elkövetett gaztettet. Mert az egyes tényeket egy csodás szónoklat révén ismerték meg, és a görög király beszédében volt valami szánakozással kevert erő.

Aznap tehát feloszlatták a gyűlést. A követeket pedig Antenor szállásolta el, és szívesen is mentek hozzá, mert vendégszerető ember volt, a jóra és a tisztességre törekedett, jobban, mint bárki más.

7. Néhány nappal később azután megérkezett Alexander fent említett társaival együtt, és Helenát is magával hozta. Érkezése az egész város felbolydult, mert egyesek azért átkozták, hogy ilyen példával szolgált, mások a Menelaus ellen elkövetett jogtalanságot fájlalták, és senki sem állt ki mellette, hanem mindenki méltatlankodott.

Priamus aggodalmában összehívta fiait, és kikérte a véleményüket, hogy mit is kéne ilyen helyzetben cselekedni. Azok egyhangúlag azt válaszolták, hogy Helenát egyáltalán ne adja vissza. Látták ugyanis, hogy mennyi kincs érkezett vele, amit szükségképpen mind elvesztenének, ha Helenát kiszolgáltatnák. Izgatta őket a nők szépsége is, akik Helenával jöttek, és már tervezgették magukban, hogy ki kit fog feleségül venni. Hisz nyelvükben és szokásaikban barbárok voltak, akik nem túrnak semmilyen kötelességet vagy rendszabályt, a zsákmányért és gyönyörért viszont bármire képesek.

8. Priamus, miután tőlük távozott, a véneket hívta össze, elmondta a fiai véleményét, majd mindannyiukat megkérdezte, hogy mit is kéne tenni. De még mielőtt a szokásnak megfelelően elmondhatták volna véleményüket, hirtelen berontottak a hercegek, és zabolátlanul megfenyegettek mindenkit, ha másképp döntenének, mint ahogy ők szeretnék.

Közben az egész nép átkozódva azt kiabálta: „Gyalázatos jogsértés!” – meg sok más efféléit. Emiatt Alexander, akit teljesen elvakított a vágy, és attól félt, hogy a tömeg felkel ellene, testvéreinek fegyveres kíséretében támadást intézett a sokaság ellen, és sokakat lemészárolt. A többieket az mentette meg, hogy a tanácskozáson részt vevő előkelők Antenor vezetésével közbeléptek. A nép tehát úgy tért otthonába, hogy célját nem érte el, megalázták őket, sőt még halottaik is voltak.

9. Másnap aztán a király Hecuba sürgetésére felkereste Helenát, és szívélyesen üdvözölve bátorította, legyen teljesen nyugodt. Megkérdezte, ki ő, és milyen családból származik. Erre Helena azt válaszolta, hogy ő Alexander rokona, és származását tekintve közelebb áll Priamushoz és Hecubához, mint Plisthenes fiaihoz, és ezt őseinek teljes sorával próbálta bizonyítani. Merthogy mind az ő, mind Priamus nemzetségének Danaus és Agenor az őse, mivel Plesionától, Danaus lányától és Atlástól született Electra, aki Iuppitertől terhesen világra hozta Dardanust. (Mint köztudomású, tőle származott Tros, és rajta át Ilion többi királya.) Másrészt Agenor lánya volt Taygeta. Ő szülte Iuppitertől Lacedaemót, akitől Amyclas származott. Tőle viszont Argalus, Oebalus apja, akiről tudvalevő, hogy Tyn-darus apja volt; magát Helenát pedig állítólag ő nemzette.

Megemlítette, hogy anyai ágon Hecubának is rokona. Hiszen mind Dymas, Hecuba apja, mind Leda Phoenixtól, Agenor fiától származott. Miután mindezt emlékezetből elősorolta, végül sírva könyörgött, ne higgyék, hogy hűtlenül ki kell szolgáltatniuk, akit egyszer már befogadtak. Menelaus házából – úgymond – azt hozta magával, ami a sajátja volt, azon túl semmit sem raboltak el.

De hogy miért tartotta előnyösebbnek, ha így viselkedik: Alexander iránti mértéktelen szerelmében-e, vagy a büntetéstől való félelmében, amitől férje részéről tartott, amiért házát elhagyta – azt nemigen lehetett tudni.

10. Amikor Hecuba meghallotta Helena kívánságát, és persze a rokonság miatt is, átölelte, és minden erejével arra törekedett, hogy ne szolgáltatassák ki, noha ekkor már Priamus és a hercegek is azt mondták, hogy nem lehet sem a követek dolgát tovább halogatni, sem a nép követelésének ellenállni. Hecubával egyedül Deiphobus értett egyet, mert őt éppúgy eltérítette a helyes útról a Helena utáni sóvárgás, mint Alexandert. De ahogy Hecuba makacsul rimázkodott hol Priamushoz, hol a fiaihoz, és sehogy sem hagyta magát Helena öleléséből kitépni, minden jelenlevőt a maga oldalára kénytelenített. Végül tehát az anya iránti szeretet érvényesült a közjó ellenében.

Másnap azután Menelaus megjelent a népgyűlésen társaival, és visszakövetelte hitvesét meg mindazt, amit vele együtt elraboltak. Ekkor Priamus, aki a hercegektől körülvéve középen állt, csendet parancsolt, majd Helenának, aki emiatt jelent meg a nép színe előtt, szabad választást ajánlott fel, ha haza akar térni övéihez. Mire ő állítólag azt mondta, hogy önként hajózott el, és hogy neki a Menelausszal való házasság nem felel meg. Erre a hercegek ujjongva távoztak a népgyűlésről Helenával.

11. Ezek után Ulixes, nem mintha azt remélte volna, hogy a beszédnek bármi haszna lesz, hanem inkább csak a vita kedvéért újra felsorolt mindent, ami méltatlanságot Alexander Görögország ellen elkövetett, és fogadkozott, hogy ezért hamarosan bosszút fognak állni. Menelaus pedig haragtól lángolva, vad tekintetében halálos fenyegetéssel vetett véget a gyűlésnek.

Mikor ennek a híre eljutott a Priamidákhoz, titokban megegyeztek egymás között, hogy orvul a követek életére törnek. Azt gondolták ugyanis (és ebben nem is tévedtek), hogy ha a követek dolguk végezetlenül térnek vissza, akkor bizony nagy hadjárat indul ellenük.

Antenor tehát, akinek makulátlan jelleméről fentebb tettünk említést, felkereste Priamust, és panaszt emelt az összeesküvés miatt: hiszen a király fiai nem is a követeknek, hanem neki magának vetnek tórt, és ő ezt nem fogja tűrni. Nem sokkal ezután felfedte a dolgot a követek előtt. Miután mindent kikémlt, és kíséretéről is gondoskodott, az első adandó alkalommal épségben útnak indította őket.

12. Míg Trójában a tárgyalások folytak, egész Görögországot bejárta a hír, a Pelopidák mind egybegyűltek, és szent esküvással fogadták, hogy háborút indítanak Priamus ellen, ha Helenát nem adják vissza az elrabolt holmival egyetemben. Visszatértek a követek Lacedaemonába, beszámoltak Helenáról és kívánságáról, azután mindarról, amit Priamus és a fiai mondtak és tettek ellenük, de ugyanakkor fennen magasztalták Antenor hűségét a követekhez. Mikor meghallgatták őket, úgy döntöttek, hogy ki-ki otthon, a maga országában teremse elő a háborúhoz szükséges pénzt. A gyűlés határozatának értelmében Argost, Diomedes királyságát választották alkalmas gyülekezőhelynek, ahol a háborús előkészületekről is tárgyalni fognak.

13. Mikor eljött az ideje, a vitézségéről és hatalmas teremtéről nevezetes Ajax, Telamon fia érkezett meg legelsőként, s vele fivére, Teucer. Nem sokkal utánuk aztán Idomeneus és Meriones, akiket a legteljesebb egyetértés kapcsolt egymáshoz. Én magam az ő kíséretüknek voltam a tagja. Mindazt, ami korábban Trójában történt, Ulixestől tudtam meg, és a lehető legpontosabban adtam vissza, a többi esemény előadásánál pedig, amelyek később következtek, és amelyekben már magam is részt vettem, a lehető legnagyobb mértékben ragaszkodni fogok a valósághoz.

Azok után tehát, akiket fent említettünk, megjött Nestor Anaxabiától született fiaival, Antilochusszal és Thrasymedesszel. Utánuk következett Peneleus rokonaival, Cloniusszal és Arcesilausszal, majd Prothoenor és Leitiusz, Boeotia vezetői, aztán a phocisi Schedius és Epistrophus, majd Ascalaphus és Ialmenus Orchomenusból, aztán Diores, majd Meges, Phyleus fia; Thoas, Andraemon sarja; az ormeniumi Eurypylius, Euaemon gyermeke és Leonteus.

14. Utánuk érkezett Achilles, Peleus és Thetis fia; Thetisről azt mondták, hogy Chiron⁴ leánya. Achilles ifjúkorának első éveiben járt, sudár termetű volt és szép arcú; a háborúskodásért annyira rajongott, hogy vitézségben és dicsőségben már akkor mindenkit felülmúlt. De volt benne valami zabolátlan erő és valami vad lázadás. Elkísérte őt Patroclus és Phoenix, az egyik a barátság szoros köteléke miatt, a másik mint őr és nevelő.

Megjött azután Tlepolemus, Hercules fia; utána következett Phidippus és Antiphus, akik gyönyörű fegyvereikről voltak nevezetesek, meg arról, hogy Hercules volt a nagyapjuk. Utánuk Iphiclus két fia, Protesilaus és Podarces. Ott volt a

pheraei Eumelus is, akinek apja, Admetus egykor tulajdon halála napját hitvesének helyettes áldozatával odázta el. A triccai Podalirius és Machaont, Aesculapius sarjait azért hívták a hadjáratra, mert járatosak voltak az orvostudományban. Megjelent azután Philocteta, Poas fia, aki Hercules kísérelője volt, és mikor az az istenekhez távozott, szolgálatainak jutalmául megkapta az isteni nyílvevőket. Ott volt a szép Nireus, Athenaeból Menestheus, Locrisből Ajax, Oileus sarja, Argosból Amphilocheus és Sthenelus (az előbbi Amphiraus, az utóbbi Capaneus fia), s velük Euryalus, Mecisteus fia. Azután Aetoliából Thessandrus, Polynices fia. Legutolsónak Demophon és Acamas érkezett.

Valamennyien Pelopstól származtak. De azokat, akiket megemlítettünk, többen elkísérték az egyes területekről – részint a királyok kíséretéből, mások maguk is uralkodók –, de felesleges lett volna mindannyiuk nevét egyenként felsorolni.

15. Mikor tehát mind összegyűltek Argosban, Diomedes mindenkit vendégként fogadott, és gondoskodott az ellátásukról. Agamemnon pedig azzal szította harci kedvüket, hogy szétosztotta köztük a temérdek aranyat, amit Mycenaeból hozott magával. Ezután egyhangúlag úgy döntöttek, hogy hadi szövetségükre a következő módon esküsznek fel. Calchas, Thestor jövőbe látó fia, egy kandisznót vitézt a főtér közepére. Kettévágta, a két részt kelet és nyugat felé helyezte el, és megparancsolta, hogy kivont karddal egyenként vonuljanak át közöttük. Ezután a disznó vérébe mártva kardjukat és az ilyen szertartáshoz szükséges egyéb dolgokat is elvégezve esküvel erősítették meg, hogy harcolni fognak Priamus ellen, és hogy mindaddig nem hagyják abba a háborút, amíg Iliont és az egész országot el nem pusztították. Mikor ezzel végeztek, megmosakodtak, majd bőséges állatáldozattal vendégelték meg Marsot és Concordiát.

16. Ezután elhatározták, hogy az argosi Iuno templomában fővezért választanak. Mindenki kapott tehát egy kis táblácskát, amivel a háború legfőbb irányítójára szavazhatott, és mindenki Agamemnon nevét írta rá föníciai betűkkel. Így mindenki teljes egyetértésével, jóindulatú zúgás kíséretében vette át a háború s a hadsereg irányítását, és méltán esett rá a választás, egyrészt a testvére miatt, akinek a kedvéért ezt a háborút indították, másrészt hatalmas vagyona miatt, amiért Görögország összes királya közt a legnagyobbnak s legfényesebbnek tartották.

Ezután flottaparancsnokká nevezték ki Achillest, Ajaxot és Phoenixet. A szárazföldi hadsereg élére pedig Palamedest, Diomedest és Ulixest állították: az éjszakai és nappali feladatköröket fel kellett osztaniuk egymás között. Miután ezzel végeztek, ki-ki hazájába tért, hogy előkészítse a pénzt és a hadi felszereléseket.

A közbeeső idő alatt egész Görögország harci lázban égett: két kerek esztendeig készítették elő a védekező és támadó fegyvereket, a lovakat, a hajókat és más efféléket; közben az ifjúság a fegyverforgatásban gyakorolta magát – egy részük magától, a többi a társak dicsőségével versenyezve.

De mindeközben a legnagyobb gondot arra fordították, hogy rengeteg hajót építsenek, nehogy aztán ez a sok ezer főnyi hadsereg, amelyet mindenfelől együvé gyűjtöttek, azért késlekedjen, mert a hajózással nem törődtek eléggé.

17. A két év elteltével tehát minden király akkora hajóhadat küldött előre a kijelölt helyre, a boeotiai Aulisba, amekkorát csak ki tudott állítani vagyonához és országának erejéhez mérten. Elsőnek Agamemnon küldött száz hajót⁵ Mycenaéból, de még további hatvanat szedett össze az alá tartozó különböző városokból, és ezeknek a vezetésével Agapenort bízta meg. Nestor kilencven hajóból álló flottát állított ki; Menelaus egész Lacedaemonából hatvan hajót küldött; Menestheus Athenaéból ötvenet; Euboeáról Elephenor negyvenet; Telamon fia, Ajax Salaminából tizenkettőt; Diomedes Argosból egy nyolcvan hajóból álló flottát; az orchomenusi Ascalaphus és Ialmenus harminc hajót; Oeleus fia, Ajax negyvenet. Azután egész Boeotiából Arcesilaus, Prothoenor, Peneleus, Leitius és Clonius összesen ötven hajót; negyvenet Schedius és Epistrophus Phocisból. Azután Talphius és Diores Amphimachusszal és Polyxenusszal közösen Elisből és a terület más városaiból negyven hajót; Thoas Aetoliából negyvenet; Meges Dulichiumról és az Echinades-szigetokről negyvenet; Idomeneus Merionnal közösen egész Cretáról egy nyolcvan hajós flottát; Ithacáról Ulixes tizenkét hajót; negyvenet a magnesia Prothous; Tlepolemus Rhodusról és a körülötte fekvő többi szigetről kilencet; tizenegyet a pheraei Eumelus; Achilles a pelasg Argusból ötvenet; hármat Nireus Symérről; Podarces és Protesilaus Phylacáról és más helyekről, amelyek uralmuk alá tartoztak, negyven hajót; harmincat Podalirius és Machaon; Philocteta Methonából és más városokból hetet; az ormenioni Eurypylos negyvenet; huszonkettőt Guneus Perrhaebiából; Leonteus és Polypoetes a saját területükről negyvenet; harmincat Phidippus Antiphusszal közösen Cos és Crapathus szigetéről; Thessandrus, akiről fent említettük, hogy Polynices fia volt, Thebaéból ötven hajót; Calchas Acarnaniából húszat; Mopsus Colophonából húszat, Epios a Cyclades-szigetokről harmincat.

A hajókat pedig megtöltötték gabonával és más szükséges élelmiszerekkel. Ilyen utasítást kaptak ugyanis Agamemnontól, nehogy aztán a készletek hiánya senyvesse a temérdek katonát.

18. A hatalmas flottához a helyi adottságokhoz képest sok ló és harci szekér is tartozott, de a sereg legnagyobb részét a gyalogos katonák tették ki, mivelhogy Görögországban mindenütt megnehezíti a lovasság használatát, hogy nagyon szűkös a takarmány. Sokan voltak ezen kívül, akiket szakmai jártasságuk miatt tartottak nélkülözhetetlenek a hajózáshoz.

Közben a lyciai Sarpedont⁶ hiába próbáltuk akár pénzzel, akár Phalis, a sidoni király közbenjárásával rávenni, hogy csatlakozzon a trójaiak elleni igazságos hadjáratunkhoz, mert a miénknél bőségesebb ajándékaival, amelyeket később még is kétszerezett, Priamus meg tudta tartani legmegbízhatóbb híveinek táborában.

Az egész flottát pedig, amelyről fentebb elmondtuk, hogy Görögország különböző királyságaiból vonták össze, öt kerek esztendeig készítették elő és szerelték fel. Mikor tehát az induláshoz már semmi sem hiányzott, csak a katonaság, az összes vezér, mintha csak egy adott jelre történt volna, egyszerre és egyazon időpontban Aulisba érkezett.

19. Mikor már az induláson fáradoztunk, Agamemnon, akiről fentebb előadtuk, hogy teljes egyetértéssel kiáltották ki a legfőbb uralkodónak, egyszer kissé elkószált a hadseregtől, és véletlenül megpillantott egy Diana ligete körül legelésző vadkecskét. Mivel nem tudott a hely vallásos szentségéről, gerellyel megölte. Nem sokkal ezután égi haragból, vagy mert a levegő megromlott, gyilkos járvány tört ránk. Napról napra jobban dühöngött, sok-sok ezreket támadott meg, és egyaránt terjedt a jószág és a hadsereg között. Nem volt már a gyásznak se vége, se hossza, ami csak útjába került a vésznek, mindent elpusztított.

A vezérek már teljesen elkeseredtek, mígnem egy istentől megszállt nőszemély Diana haragjáról kezdett beszélni. Azt mondta, hogy az istennő a vadkecske megölése miatt haragszik, mert nagyon-nagyon szerette. A szentségtörésért bünteti a hadsereget, és addig nem is fog meglágyulni, míg a hallatlan bűn elkövetője fel nem áldozza cserébe legidősebb leányát.

Mihelyt a jóslat híre eljutott a hadsereghez, a vezérek valamennyien Agamemnon elé járultak, és először kérlelték, de mivel vonakodott, a végén már kényszeríteni próbálták, hogy szálljon szembe a vésszel. Mikor pedig azt látták, hogy eltökélten visszautasítja őket, és nincs erő, ami meghajlítani, szitkok özönével árasztották el, és végül megfosztották királyi rangjától. De hogy a roppant hadsereg ne csatangoljon vezető híján zabolátlanul és katonai fegyelem nélkül, megtették fővezérré Palamedest, azután Diomedest és Telamon fiát, Aiaxot, negyediknek pedig Idomeneust. A vezérek számának megfelelően négy egyenlő részre osztották a hadsereget.

20. De a járvány eközben még mindig tombolt. Ulixes úgy tett, mintha Agamemnon megátalkodottsága dühítené fel, és bizonykodni kezdett, hogy ő emiatt hazamegy; valójában kieszelte a nagy orvosságot, amit már senki nem remélt. Anélkül ugyanis, hogy tervébe bárkit beavatott volna, Mycenaeba indult, és átadott Clytemestranak egy hamis levelet, mintha Agamemnontól jött volna. A levél tartalma ez volt: Iphigeniát (ő volt ugyanis a legidősebb lány) eljegyezte Achilleszel, aki viszont addig nem hajlandó Trójába indulni, amíg nem teljesíti az ígéretet. Ezért hát iparkodjon mielőbb elküldeni a lányt meg az esküvőhöz szükséges holmikát. Ulixes még sok mást is mondott az ügy érdekében, és hazug bizonyítékokkal sikerült elhitetnie a dolgot. A hír hallatán Clytemestra boldogan bízta rá Iphigeniát, Helena miatt is, de főleg hogy a lányát egy oly ünnepelel hírvő férfihoz adják. Dolga végeztével Ulixes pár nap alatt visszatért a hadsereghez, és váratlanul felbukkant a szűzzel Diana ligetében.

Mikor erről Agamemnon értesült, el akart menekülni – vagy a szülői szeretet fellángolásában, vagy hogy egy ilyen megengedhetetlen áldozat bűnében ne legyen részes. Mikor ezt Nestor megtudta, hosszú beszédbe kezdett, és végül eltérítette szándékától azzal a rábeszélő készséggel, melynek révén őt Görögország legkellemebb és legnépszerűbb szónokának tartották.

21. Közben Ulixes, Menelaus és Calchas, akikre ez a feladat hárult, mindenkit eltávolítottak a környékről, feldíszítették a szüzet az áldozathoz. De lám a nap elsötétül, az eget felhő kezdi eltakarni, majd váratlanul mennydörgés hallatszik, vakító villámok cikáznak. Még a tenger és a föld is ijesztően remeg, végül a szélvész minden fényt kiolt. Nem sokkal ezután hatalmas zápor és jégeső zúdul alá.

A vihar szakadatlan sötétségében Menelaus és társai, akik az áldozattal foglalkoztak, félelem és zavar közt hanyódtak, mert először megrémültek az ég hirtelen változásától, és isteni jeladásnak vélték, de ha a katonák nyomorúságára gondoltak, folytatni akarták, amit elkezdtek. Míg lelkükben így vívódtak, egy hang hallatszott a ligetből: az istenség elborzad az ilyen áldozattól, és ezért a szűz testéhez ne nyúljanak. Mert megkönyörült rajta az istennő. Egyébként is úgy rendeltetett, hogy majd a trójai győzelem után gaztettéért eléggé meg fogja büntetni Agamemnont a felesége. Figyeljék, mit kapnak a szűz helyett: azt kell feláldozniuk. Ezután elcsitulnak a szelek, a villámok és a nagy felhőszakadások egyéb velejárói.

22. De míg a ligetben ez történt, Achilles temérdek arany kíséretében megkapta Clytemestra külön neki írt levelét, amelyben leányát és egész családját jóindulatába ajánlotta. Mikor a levélből megértette Ulixes tervét, hanyatt-homlok a ligetbe rohant, és nagy hangon ordította Menelausnak és társainak, hogy ne merjék zaklatni Iphigeniát, különben megöli őket. Még mindig döbönt ámulatban voltak, ami-

kor maga is felbukkant, és kiragadta a szüzet a kezük közül. Az ég közben már visszanyerte nyugalalmát. Mindenki azon tűnődött, mi az és hol van, amit a parancs szerint fel kell áldozniuk, amikor egy csodálatosan szép testű szarvasünő állt meg rezzenetlenül pontosan az oltár előtt. Mivel azt gondolták, hogy ez lesz a megjósolt áldozati állat, és hogy egy istentől kapták, megragadták és nyomban leölték. Mikor ezzel végeztek, a járvány lecsillapodott, és nyári ragyogásban tárult fel az ég. Egyébként a szüzet Achilles és azok, akik a szertartást végezték, teljes titokban rábízták a scythák királyára, aki épp ott tartózkodott.

23. Mihelyt észrevették a vezérek, hogy a vész lecsillapodott, a széljárás kedvező a hajózáshoz, és a tenger képe nyárias, boldogan járultak Agamemnon elé. Vigasztalgták, mert gyermekének halála nagyon elszomorította, és újra királyi rangra emelték. A hírt a hadsereg nagy örömmel fogadta, hisz az egész katonaság apjaként szerette őt, és legjobb gondviselőjének tekintette. Agamemnon pedig vagy eléggé tisztában volt az előzményekkel, vagy végiggondolta magában, milyen szükségszerűségek irányítják az emberi sorsot, és ezért volt rendíthetetlen a szerencsétlenségekkel szemben – mindenesetre arról, ami vele történt, szót sem ejtve lépett hivatalába, és az összes vezért még aznap lakomán látta vendégül.

Néhány nappal később, amikor az időjárás alkalmas lett az indulásra, a hadsereg a vezérek szerint elrendezve behajózott. A hajókat megtöltötték a felbecsülhetetlen értékű készletek, amit a környék lakói ajánlottak fel. A gabonát, a bort és a többi szükséges élelmiszert egyébként Anius és lányai adták, akiket „Oenotropák”-ként⁷ emlegettek, és azt mondták, hogy egy isteni vallás papnői. Így hajóztunk el Aulisből.

*Hajdu Péter fordítása
(Folytatjuk.)*

JEGYZETEK

- 1 A görög mitológia több ilyen nevű alakot is ismert, de egyiküket sem kapcsolta a trójai háborúhoz. Valószínű, hogy a név egyben a Kréta keleti részén található Dikté hegyére is utal.
- 2 Deukalión fia, Minósz unokája. Családfája az *Iliasz* 13. énekében olvasható a 449. sortól.
- 3 A mitológiai hagyományban Agénór Európé apja, és eltűnt lánya keresésére küldi el fiát, Kadmoszt. Ebben a racionalizáló változatban természetesen szó sincs bikává változott Zeuszról: a két föníciai együtt terjeszti az írást Görögországban.
- 4 Khirón a hagyomány szerint bölcs és jószágos kentaur, aki Péleusz és Thetisz szétválása után Akhilleusz nevelője lett.
- 5 A felsorolás alapvetően a homéroszi hajókatalógust követi (*Iliasz* II. ének), csak a sorrendet változtatja meg, és a végén hozzátesz még néhány adatot, hogy mégse legyen a kettő egyforma.
- 6 Szarpédón az *Iliasz* II. 876 szerint a lükiai csapatok vezetője (Glaukossal), később Patroklosz öli meg (XVI. 4419 skk.). Talán azért vetődik fel egyáltalán a lehetőség, hogy a görögöket támogatná, mert a hagyomány szerint krétai születésű: Európé fia, Minósz testvére. Ez a hagyomány magyarázhatja a föníciai közvetítési kísérleteket is.
- 7 A *Küприя* szerint Aniosz Délosz papkirálya volt, aki felajánlotta a görögöknek, hogy ha Tróját úgyszólván csak a tizedik évben tudják elfoglalni, akkor vendégeskedjenek nála kilenc évig. Leányai, az *oinotroposzok* (vagyis borrá változtatók vagy borral táplálók) addig ellátják őket, hiszen képesek a vizet borrá és bármit gabonává és olajjá változtatni.